

LENCSES Károly
Legyen fénye

A lezuhant nap fényében csillagok rejtőznek.
Szétrobban ideleenn egy pillanatra csend.
Az orrodig se látsz aztán fellobban és bepötytyözi
véres vánkosát az égnek hogy legyen fénye az éjnek.
Legyen nyugalma az Álmodónak legyen az Ébredőnek. Árnyék a
keresztnek az éppen megbotlónak és annak is ki arcát ma a
fénybe mártsa korlát után kapva
elvéti a zuhanást és röpül csak röpül a Csend...

FORRAY R. Katalin – KOZMA Tamás
Tanítók és tanítóképzők,
1918–1919

A jelentős terjedelmű kötet dupla címének megfelelően a tanítóképzésnek, egyáltalán az iskolák történetének azt a szakaszát mutatja be, amely országunk újkori történelmének is megrázó, még mindig nem eléggé ismert fejezetében játszódott. Csak a legújabb történelmi munkák tárgyalják alaposabban az elmúlt évszázadnak ezt a szakaszát, amely a későbbi periódus, az ún. szocializmus megértésének is egyik alapját jelenti. Hiszen az ún. Horthy-korszakban a tanácsköztársaság rövid, de viharos szakaszában okkal vagy ok nélkül politikai alapon elbocsátott tanítók egy részének fellebbezése sikerrel járt. Ugyanígy sikeres volt a Rákosi-korszak kezdetén a Tanácsköztársaság kevés túlélő pedagógus hívének fellebbezése is. Mintha ritmikusan ismétlődnének ezek a korszakok.

A könyv – eltérően a történelmi munkák többségétől – ritkán engedi szóhoz jutni a szerzőt. Főleg dokumentumokat mutat be: a korszak különböző helyi lapjait, a hatóságoknak írt mentegetőzű, de főleg feljelentéseket tartalmazó leveleket, a forradalmak utáni kihallgatások jegyzőkönyveit. Ez a módszer közel hozza, élővé teszi a vizsgált korszakot.

Az öt fejezet a forradalmak előzményeit és utóéletét taglalja részint a történet tartalmi vonatkozásai nyomán, részint időrendben. Az első négy fejezet a történelmi eseményeket mutatja be, az ötödik pedig egyéni sorsokat, pályáikat elemez. Ám a kötet első fejezetei is életszerűek, hiszen az események és bemutatásuk, a tanítóképzők épületének, tár-

gyainak sorsa is szorosan összefügg a háború utáni helyzettel. A rövid tartamú, de súlyos hatású magyarországi tanácsköztársaság pedig nemcsak ideológiája, és az ehhez társuló rombolások miatt különösen riasztó szakasza 20. századi történetünknek. Előzményei, lefolyása és utóélete a még konszolidálódni sem kezdő Horthy-korszakban ugyancsak borzongató.

A vizsgált korszak előzményeinek keveset tárgyalt drámai eleme a háborút követő megszállás. A szerző az „idegen impérium alá került” országrészek maradt képzők sorsát tárgyalja a harmadik fejezetben: a csehszlovák, a román és a szerb megszállás területeinek tanítóképzőit. A megszálló – egy vesztes háborúban szocializálódott – katonák minden iskolát, kollégiumot kifosztottak, nem egyszer a hallgatókat és a tanárokat is bántalmazták. Budapesten az Országos Izraelita Tanítóképző internátusának megpróbáltatásait külön alfejezet mutatja be.

A Vörös Hadseregbe való toborzás is érintette a tanítóképzőket, mivel a hallgatói státusban lévő fiúk több-kevesebb buzdítás vagy éppen erőszak hatására léptek be a kötelékébe. Donáth Péter azt is kiemeli, hogy a Vörös Hadseregnek nemcsak az adott kormányzat megvédése volt a feladata, hanem a belépésre ösztönzést jelentett a megszállt országrészek felszabadításának reménye is.

A forradalmak korszaka lezárult. „A Tanácsköztársaság által hirdetett, s öszszel-télen abszolválni tervezett világnézeti-politikai